

Dilemma's bij differentiatie

Inhoud

Werkmateriaal waarden verheldering	1
Het leeruitkomstendilemma	4
Het ondersteuningsdilemma	5
Het groeperingsdilemma	7
Het begaafdheidsdilemma	9
Het inclusiviteitsdilemma	11
Het aandachtsgebiedsdilemma	13

Werkmateriaal waarden verheldering

Het doel van deze werkwijze is het opsporen van waarden die voor de school en voor jullie als team belangrijk zijn. De dilemma's zoals hier uitgewerkt zijn bedoeld als hulpmiddel om ieders overwegingen te verwoorden. Lees de korte beschrijving van de dilemma's door en bedenk over welk dilemma je het liefst met collega's in gesprek zou gaan.

Korte beschrijvingen:

Het *leeruitkomstendilemma* gaat over het stellen van leerdoelen voor verschillende leerlingen.

Het *ondersteuningsdilemma* gaat over het verdelen van de aandacht/ondersteuning over de leerlingen in de klas in het licht van onderwijskansen voor alle leerlingen.

Het *groeperingsdilemma* gaat over de indeling van de leerlingen tijdens basisvakken zoals rekenen, taal en lezen in (stam)groepen waar veel verschillen zijn tussen leerlingen qua niveau en leerprestaties.

Het *begaafdheidsdilemma* gaat over hoe om te gaan met leerlingen die meer- of hoogbegaafd zijn.

Het *inclusiviteitsdilemma* gaat over de mate waarin je voorstander bent van inclusief onderwijs.

Het *aandachtsgebiedsdilemma* gaat over de verdeling van aandacht tijdens de lessen over verschillende doelen van het onderwijs zoals de cognitieve doelen, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Stap 1 De keuze van het differentiatiedilemma (5 min.)

Individueel: Iedere deelnemer neemt de beschrijving van het gekozen dilemma aandachtig door en bedenkt daar een eigen ervaring bij.

Stap 2 Het uitwisselen van ervaringen (5- 10 min. totaal. Max 2 min. p.p.)

In de groep: Iedere deelnemer vertelt kort de eigen ervaring m.b.t. het dilemma.

Stap 3 Verheldering van het dilemma (20 min)

De groep kiest één ervaring uit om het onderzoeksgesprek te voeren. De inbrenger van de ervaring rondom het dilemma is geen probleemhouder maar iemand die zijn overwegingen rondom het dilemma ter beschikking stelt om onderliggende waarden op te sporen.

Concretiseer het dilemma om de vragen bij het niveau van de ladder van Rescher te beantwoorden. Hiervoor hoef je niet van boven naar beneden te werken. Luister goed hoe er over het dilemma wordt gesproken en bepaal met elkaar de waarden en vul deze in het format in.

Niveau op Ladder van Rescher		Het dilemma: Aan de ene kant	Het dilemma: Aan de andere kant
1. Na te streven doelwaarde	Wat is hierin nastrevenswaardig voor het onderwijs?		
2. Verwijzende waarde	Wat is het belang voor de leerling (en)		
3. Norm/standaard	Hoe moet in de praktijk met deze		

	waarden worden omgegaan?		
4. Richtlijn voor het handelen	Wat betekent dat voor het handelen?		
5. Concrete beslissing	Wat gaan we realiseren?		

Stap 4 Het opsporen van waarden binnen het team

Bespreek nu de andere ervaringen op eenzelfde manier en noteer op een flap:

- Welke waarden komen in het gekozen dilemma naar voren?
- Welke normen kun je afleiden uit de waarden die jullie van belang vinden bij dit dilemma?
- Wat kun je nu zeggen over de waarden die je als team/school belangrijk vindt?
- Zijn er normen/waarden die conflicteren?

Schrijf op een flap:

- Wat jullie als school/team belangrijk (waarden) vinden in het omgaan met diversiteit.
- Hoe jullie vinden dat er in de praktijk met deze waarden moet worden omgegaan (normen).
- Wat betekent dit voor verdere de keuze van verdere professionaliseringsactiviteiten.

Het leeruitkomstendilemma

Een leerkracht vertelt

Tot voor kort waren we bij ons op school erop gericht dat de verschillen tussen leerlingen niet zo groot werden. Er werd extra aandacht besteed aan laagpresterende leerlingen in de klas om leerdoelen te halen. Dat betekende ook dat sommige leerlingen die de leerstof al wel beheersten weleens andere dingen mochten doen, bijvoorbeeld andere leerlingen helpen met de leerstof. Ze hadden sneller door de leerstof kunnen gaan als ze in hun eigen tempo hadden mogen werken. We zagen de verschillen tussen leerlingen kleiner worden, maar we zagen ook dat de betere leerlingen van de klas weinig groeiden. Nu zijn we in de klas meer aan het divergeren. We blijven extra aandacht geven aan de leerlingen die laag presteren maar besteden nu ook extra aandacht aan de hoogpresteerders. We zien nu de verschillen tussen leerlingen groter worden. Ik zie wel dat leerlingen die meer in het midden presteren een beetje stil blijven staan.

Het dilemma

Het leeruitkomstendilemma gaat over het stellen van leerdoelen.

Aan de ene kant

Je vindt dat differentiatie erop gericht moet zijn aan te sluiten bij individuele leerbehoeften van leerlingen. Iedere leerling heeft eigen leerdoelen en werkt op eigen tempo en niveau. **Verschillen** tussen leerlingen worden **groter**.

Aan de andere kant

Je vindt dat differentiatie erop gericht moet zijn dat (vrijwel) alle leerlingen dezelfde leerdoelen behalen. Je gaat dan pas verder naar nieuwe leerstof als de meeste leerlingen de leerstof beheersen. **Verschillen** tussen leerlingen worden **kleiner**.

Het ondersteuningsdilemma

Een leerkracht vertelt

De ene leerling vraagt meer aandacht van mij dan de andere leerling. Als ik naar mijn klas kijk, dan vragen degenen die niet mee kunnen met de leerstof van groep 8, de meeste aandacht. Ze hebben de meeste vragen over de leerstof omdat ze nog niet alles begrijpen. Ze hebben gewoon nog veel instructie nodig terwijl andere leerlingen al veel zelfstandig kunnen. Ik moet ze meer aandacht bieden, maar dat kan niet, want ik heb nog 20 andere leerlingen in de klas die ook verder willen gaan. De 'zwakkere' leerlingen krijgen hierdoor vaak niet de aandacht die ze eigenlijk nodig hebben om de leerdoelen van groep 8 te behalen. Ik vind aan de ene kant wel dat leerlingen met een zwakkere thuissituatie, meer ondersteuning van mij moeten krijgen dan de leerlingen die ook wel door hun ouders geholpen worden met huiswerk. Voor hen is het nu eenmaal moeilijker. Ik kom er niet onderuit om hen extra te ondersteunen. Ik wil dat zij ook zelfvertrouwen krijgen en dat ze ook echt iets leren. Aan de andere kant, het lastige is dat ik dan een onderscheid maak tussen leerlingen en ik wil als leerkracht het juist voor alle leerlingen goed doen. Het mag natuurlijk eigenlijk niet om de ene leerling meer aandacht te geven dan de andere leerling. Dat is echt een tweestrijd in mij. Ik los het soms op door te zeggen dat ze altijd ook na schooltijd nog bij mij langs kunnen komen voor extra hulp. Dan voelt het niet zo dat ik voor de ene leerling meer doe dan voor de andere.

Het dilemma

Het ondersteuningsdilemma gaat over het verdelen van de aandacht over de leerlingen in de klas in het licht van gelijke onderwijskansen. Er zijn verschillen in de ondersteuning die leerlingen van huis uit krijgen bij schoolse zaken zoals samen lezen of huiswerk maken. Vaak kunnen ouders die laagopgeleid zijn hun kinderen thuis minder ondersteuning bieden dan ouders die hoogopgeleid zijn. Voor het bieden van gelijke kansen aan leerlingen zou het daarom goed zijn als leerlingen die thuis minder ondersteuning krijgen hiervoor gecompenseerd worden op school.

Aan de ene kant

Je vindt dat alle leerlingen recht hebben op **evenveel ondersteuning** op school, ongeacht de ondersteuning die zij van huis uit krijgen.

Aan de andere kant

Je vindt dat leerlingen, die van hun ouders thuis minder ondersteuning krijgen, op school recht hebben op **meer ondersteuning**.

Het groepeeringsdilemma

Een leerkracht vertelt

Ik weet niet of ik werken met homogene niveaugroepen stigmatiserend vind. Ik vind dat lastig te bepalen omdat het meerdere kanten heeft. Het hangt er bijvoorbeeld ook echt vanaf hoe een leerkracht dit aan de leerlingen overbrengt. Ik werk nu in de onderbouw ook met niveaugroepen, maar de leerlingen van mijn groep weten dat helemaal niet. Ze weten niet of ze een lager niveau hebben dan andere leerlingen. Dan kan het volgens mij ook niet stigmatiserend zijn.

In groep 3 bij ons op school is dat anders. Bij lezen wordt ook gewerkt met niveaugroepen. Maar deze leerlingen weten heel goed in welk niveaugroepje ze zitten. Dit komt ook omdat elk niveaugroepje een naam krijgt. Ze zijn een zon, raket, maan of een ster. Dit wordt ze meegedeeld: 'Jij bent een zonnetje dus jij mag nu zelfstandig aan het werk en jij bent een ster dus jij krijgt nog extra uitleg'. Op deze manier, vind ik, zijn de niveaugroepen natuurlijk wel stigmatiserend voor de leerlingen.

Ik merk ook dat ouders er soms zelf voor zorgen dat leerlingen het negatief gaan ervaren om ingedeeld te zijn in een laag niveaugroepje. Als hun eerste kind bijvoorbeeld een 'zonnetje' was dan verwachten ze dat hun volgende kinderen dat ook zijn. Dan komen ze op school klagen. Dat merkt dat kind dan ook wel dat zij niet tevreden zijn. Dat is jammer want dat kind heeft dan wellicht wel andere talenten die dan niet gezien worden.

Ik vind dit echt een lastig dilemma. Het kan voor kinderen die laag scoren toch ook wel fijner zijn om de stof die ze nog niet volledig beheersen in een groepje met andere kinderen die het ook nog niet snappen nog een keer aangeboden te krijgen? Aan de andere kant misschien zijn er ook andere oplossingen.

Het dilemma

Het groepeeringsdilemma gaat over de mogelijke effecten van het werken met homogene niveaugroepen op het zelfvertrouwen van de leerlingen. Op veel scholen worden leerlingen bij vakken zoals lezen, taal of rekenen verdeeld over homogene niveaugroepen (leerlingen met vergelijkbare prestaties en niveau in een groep).

Aan de ene kant

Je vindt dat het werken met homogene niveaugroepen **goed** is voor het **zelfvertrouwen** van leerlingen. Vooral leerlingen met lage prestaties worden dan niet steeds geconfronteerd met andere leerlingen die al verder zijn. Dit draagt bij aan het zelfvertrouwen van deze leerlingen.

Aan de andere kant

Je vindt dat het werken met homogene niveaugroepen **stigmatiserend** is. Leerlingen in de lagere niveaugroepen weten dat zij tot de zwakste groep behoren en ontwikkelen daardoor een laag zelfbeeld niet alleen van zichzelf maar ook bij anderen. Dat zorgt voor minder zelfvertrouwen.

Het begaafdheidsdilemma

Een leerkracht vertelt

We hebben op school een bovenschoolse plusklas voor meerbegaafde leerlingen. Ik heb een zoon die daar ook naartoe is gegaan en ik ben daar heel positief over. Meerbegaafde leerlingen vinden 'leren leren' lastig. Met het aanbod van het huidige reguliere onderwijs leren zij niet te om te 'leren leren'. In de plusklas zitten zij met gelijkgezinden bij elkaar. Hierdoor leren ze veel meer van elkaar. Het is heel moeilijk, dat roep ik al jaren, om een goed aanbod te doen voor meerbegaafde leerlingen in het huidige onderwijs. Vaak krijgen ze alleen iets te doen om ze bezig te houden. Ik vind als ze extra of andere leerstof krijgen dan de andere leerlingen dan moet ik er ook voor zorgen dat ik extra tijd maak om hen uitleg te geven. Anders is het frustrerend voor deze leerlingen. Zij hebben dan ook extra begeleiding nodig.

Ik zie wel dat deze leerlingen een apart groepje vormen in de klas maar ik vind dat niet zo'n groot probleem. Het gaat er vooral om hoe ik hier als leerkracht mee omga. Ik laat ze meteen ook weer integreren in de groep bijvoorbeeld door ze te laten vertellen wat ze in de plusklas hebben gedaan. Soms hebben ze een quiz gemaakt, die ze dan met de klas mogen doen.

Ik vind een plusklas heel belangrijk. Juist vanwege het bieden van gelijke kansen in het onderwijs. Ieder kind moet een gelijke kans krijgen om zich te kunnen ontwikkelen.

Het dilemma

Het begaafdheidsdilemma gaat over hoe om te gaan met leerlingen die meer- of hoogbegaafd zijn.

Aan de ene kant

Je vindt dat het aanbod voor meer- of hoogbegaafde leerlingen zoveel mogelijk in de **eigen klas** moet plaatsvinden. Leerlingen met verschillende leerprestaties en niveaus leren dan optimaal van elkaar.

Aan de andere kant

Je vindt dat meer- of hoogbegaafde leerlingen meer tot hun recht komen in een apart hiervoor ingerichte klas (zoals een **plusklas**) waar ze gedurende een aantal uren in de week (bijvoorbeeld een dagdeel) met behulp van een speciaal onderwijsaanbod samen met andere leerlingen op vergelijkbaar niveau leren.

Het inclusiviteitsdilemma

Een leerkracht vertelt

Ik zou het heel mooi vinden als er geen kinderen naar het speciaal onderwijs zouden hoeven te gaan. Ik vind het best een goede zaak als kinderen, zo lang het kan, in de eigen omgeving naar school kunnen blijven gaan. Dan zou er volgens mij wel veel meer geld naar de reguliere scholen moeten gaan. In het speciaal onderwijs hebben ze klasjes van tien leerlingen en dat zal toch niet voor niets zijn? In het regulier onderwijs is dat wel anders. Er lopen ook veel specialisten en extra ondersteuners rond in het speciaal onderwijs. Dat soort voorzieningen moeten dan allemaal naar het regulier onderwijs gaan.

Eerlijk gezegd denk ik dat het een utopie is dat het zou kunnen. Het speciaal onderwijs is zo specialistisch. Een kind kan bijvoorbeeld een visuele beperking of gehoorproblemen hebben of een stoornis in het autistisch spectrum. Er kan toch niet van een leerkracht verwacht worden dat die alles kan?

Ik heb zelf een keer een jongen in de klas gehad die in alles zo veel achter liep. Het was eigenlijk heel sneu voor hem om in mijn klas te zitten. Zo ervaaarde ik het tenminste. Het rare was dat hij het allemaal best vond en altijd vrolijk was. Op sociaal- en emotioneel gebied leek het juist goed te zijn dat hij bij ons op school zat. Dat vond ik ook wel belangrijk maar op cognitief gebied was het echt een probleem. Dat vond ik toch ook wel zielig. En voor hoe lang blijft dat dan goed gaan? Ik dacht: ik heb de tijd, de middelen en de mogelijkheden niet om jou zo veel te geven dat jij je in deze klas en op deze school goed kunt ontwikkelen. Dat is een dilemma: Als wij als school niet meer toereikend zijn om een kind dat te geven om een volgende stap in de ontwikkeling te zetten, dan denk ik niet dat deze kinderen koste wat kost hier op school moeten worden gehouden.

Het zou al mooi zijn als alle leerlingen van regulier en speciaal, creatieve vakken en gym met elkaar in een groep zouden kunnen doen. Dat zou prachtig geweest zijn voor dat kind dat ik destijds in de klas had. Maar of dat haalbaar is dat verwacht ik niet.

Het dilemma

Het inclusiviteitsdilemma gaat over de mate waarin je voorstander bent van inclusief onderwijs. Bij inclusief onderwijs komen kinderen met een handicap of een leer- of gedragsstoornis niet op het speciaal onderwijs maar gaan ze naar het reguliere onderwijs. De specifieke hulp die de leerling nodig heeft wordt naar de reguliere school gebracht.

Aan de ene kant

Je vindt dat het voor sommige leerlingen beter is als zij naar een **speciale** school gaan. Voor sommige leerlingen is de problematiek zo ernstig dat zij niet passen in het reguliere onderwijs.

Aan de andere kant

Je vindt dat de school voor alle leerlingen toegankelijk moet zijn, dus **inclusief**. Je vindt dat er voor alle leerlingen een plek moet zijn in het reguliere onderwijs.

Het aandachtsgebiedsdilemma

Een leerkracht vertelt

In de pauze als de leerlingen met elkaar spelen dan gebeurt er vaak van alles. Het gebeurt nogal eens dat er ruzie is geweest op het schoolplein die als ze binnenkomen nog niet is opgelost. Ik kan dan wel beginnen met de les maar dan wordt de les toch niks. Dan kies ik er vaak voor om in de hele groep of met een klein groepje het voorval te bespreken. Meestal moeten er echt nog wat dingen uitgesproken worden. Ik hoop dan dat leerlingen leren om een volgende keer een ruzie te voorkomen of samen op te lossen. Dat vind ik op dat moment minstens zo belangrijk dan de les die ik heb voorbereid.

Overigens is dat niet alleen bij binnenkomst dat het lastig is om leerlingen aan het werk te houden. Soms zitten leerlingen gewoon niet goed in hun vel en hebben ze aandacht van mij nodig. Ik heb gemerkt dat het voor de leerlingen van belang is om ook aandacht te besteden aan wat erop sociaal-emotioneel gebied gebeurt. Ik heb daar wel aan moeten wennen omdat ik eerst in het regulier onderwijs werkte en daar had ik dat minder.,

Ik merk wel dat dat soms botst met wat van mij vanuit de school verwacht wordt namelijk zorgen dat de leerlingen kunnen rekenen, lezen, schrijven en kennis hebben van de geschiedenis en aardrijkskunde. Dat is waar we ons onderwijssysteem op hebben ingericht: de kinderen volgen klassikale lessen waarbij verwacht wordt dat ze achter hun tafel zitten, instructie krijgen (soms individueel) en opdrachten maken. Voor veel kinderen in mijn klas is het lastig om deze concentratie op te brengen. Ze hebben last van bewegingsonrust. Ik voel druk, omdat ik de lesstof moet afkrijgen. Tegelijkertijd frustreert het mij dat ik niet goed aansluit bij wat de kinderen nodig hebben.

Ook vraag ik me wel eens af wat nu belangrijk is: ook als ze straks naar dagbesteding gaan of arbeid. Dan gaat het er niet om dat ze goed kunnen rekenen, maar wel dat ze sociaal-emotioneel sterk zijn en dat ze weten hoe ze met elkaar moeten omgaan.’

Het dilemma:

Het aandachtsgebiedsdilemma gaat over de verdeling van aandacht tijdens de lessen over verschillende doelen van het onderwijs zoals de cognitieve doelen, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Aan de ene kant

Je vindt dat het belangrijk is dat leerlingen op school samen met anderen hun eigen identiteit ontwikkelen en leren deel te nemen aan de maatschappij (**persoonsvorming & burgerschapsvorming**). Dat houdt in dat je kansen die zich voordoen in het samenzijn van de leerlingen om aandacht te besteden aan deze ontwikkelingsgebieden altijd aangrijpt ook al gaat dat ten koste van de cognitieve doelen van de les.

Aan de andere kant

Je vindt het belangrijk dat de leerlingen op school op een efficiënte wijze, zo **hoog mogelijke prestaties** behalen. Dat houdt in dat je in de les vooral aandacht besteedt aan het behalen van de cognitieve doelen en zo hoog mogelijke leerprestaties.

